

2026-02-13

Socialdepartementet
Diarienummer S2025/02028

s.remissvar@regeringskansliet.se
s.sf@regeringskansliet.se
catharina.buhrgard@regeringskansliet.se

Riksförbundet Attentions svar på betänkandet Ett datalyft mot fel, fusk och frånvaro (SOU 2025:108)

Riksförbundet Attention är en intresseorganisation för personer med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar (NPF) och deras familjer. Vi företräder personer med egna funktionsnedsättningar, anhöriga och personal som möter våra grupper inom till exempel skola, vård, socialtjänst, arbetsförmedling och Försäkringskassan. Bland våra medlemmar finns personer med adhd, autism, Tourettes syndrom, språkstörning samt personer med nedsatt förmåga att läsa, skriva och räkna. Attention har omkring 20 000 medlemmar och ett 50-tal lokala föreningar runt om i landet.

Riksförbundet Attention har tagit del av utredningens förslag som handlar om frågor av stor betydelse för våra medlemsgrupper och vi vill därför lämna följande synpunkter.

Bakgrund och uppdrag

Utredningen konstaterar att det varje år betalas ut cirka 20 miljarder kronor felaktigt från välfärdssystemet. Orsakerna till detta är många. Det beror delvis på oavsiktliga fel, men också på bidragsbrott. Låg datakvalitet, svagheter och brister i kontrollsystemet möjliggör slarv, men dessa brister kan också utnyttjas systematiskt, bland annat av den organiserade brottsligheten.

I uppdraget har ingått att:

- Analysera och lämna förslag till hur Försäkringskassan och Pensionsmyndigheten kan ta tillvara befintliga interna uppgifter och hämta in uppgifter digitalt.
- Sammanfatta de möjligheter som identifierats under arbetet när det gäller att nyttja digitaliseringen inom socialförsäkringen.
- Lämna författningsförslag hur felaktiga utbetalningar ska kunna förhindras.

Utredningens förslag

Utredningen föreslår proaktiva åtgärder för att stoppa felaktiga utbetalningar innan de sker, snarare än efterhandskontroller. En inriktning som vi stöder om det kan göras på rätt sätt.

I dag begränsas myndigheterna av att personuppgifter främst får användas i specifika ärenden. Utredningen vill införa en bredare ändamålsbestämmelse som möjliggör förebyggande analyser. Samtidigt föreslås strikta skyddsregler och loggning för att värna den personliga integriteten. Kartläggningen visar att de största hindren inte är juridiska, utan handlar om myndigheternas arbetssätt. Data är ofta "inlåst" i olika IT-system. Därför föreslås ett "datalyft" för Försäkringskassan för att modernisera datahanteringen och möjliggöra ett effektivare informationsutbyte.

Bland förslagen finns:

- Att Skolverket får i uppdrag att införa ett nationellt frånvaroregister som innebär att skolor ska rapportera närvaro/frånvaro som Försäkringskassan kan ta del av.
- Nya regler i socialförsäkringsbalken ska ge myndigheterna rätt att använda personuppgifter för dataanalys och urval för att hitta mönster och avvikelser.
- Försäkringskassan och Pensionsmyndigheten ska få utökade möjligheter att behandla personuppgifter för att lättare upptäcka mönster, avvikelser och samband i utbetalningar.
- Att det ska införas absolut sekretess till skydd för enskildas personliga och ekonomiska förhållanden vid användning av dataanalyser och urval.
- Att regeringen ger Försäkringskassan i uppdrag att utveckla sin datahantering – ett datalyft.
- Att regeringen uppdrar åt Skatteverket att kartlägga förekomsten av fel i individuppgifterna.

Synpunkter på utredningens förslag

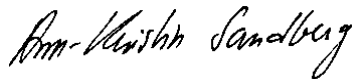
Riksförbundet Attention delar utredningens mål om att minska felaktiga utbetalningar från socialförsäkringarna. Effektiva system som gör det enkelt att göra rätt för den som tar del av de stöd som finns i socialförsäkringarna välkomnas av oss. Vi ställer oss också bakom införandet av ett nationellt frånvaroregister. Ett sådant bör enligt vår uppfattning även innehålla uppgifter om stödinsatser för ökad närvaro.

Men flera av ovanstående förslag har nackdelar kopplade till personlig integritet och rättssäkerhet. Förslaget innebär att fler typer av känsliga personuppgifter får behandlas i fler situationer än idag. Detta ökar risken för att privat information sprids eller används felaktigt om säkerheten brister.

Att använda personuppgifter för att hitta mönster och avvikelser utan tillräckliga rättssäkerhetsgarantier innebär att myndigheter riskerar att övervaka och analysera medborgare som ännu inte är misstänkta för att ha gjort något fel. Automatiserade analyser och urvalsmetoder kan innehålla algoritmiska brister. Det kan leda till att oskyldiga privatpersoner flaggas för kontroll eller får sina ärenden fördröjda. Om analysverktygen tränas på historiska data kan de oavsiktligt börja baseras på bostadsområde, socioekonomisk bakgrund, funktionsnedsättning eller ursprung. Detta kan leda till indirekt diskriminering, vilket bryter mot principen om likabehandling.

Genomförandet av det föreslagna datalyftet kommer också att kräva nya resurser. Erfarenheten av att skapa nya stora register visar att det är svårt att på begränsad tid bygga upp säkra, effektiva och användarvänliga system. Även om syftet är att förenkla, innebär nya skyddsregler, dokumentationskrav och "absolut sekretess" att handläggare och myndigheter får ännu fler regler att efterleva.

Europakonventionen och Europadomstolen betonar rätten till respekt för privat- och familjeliv. Enligt dessa måste ett intrång vara nödvändigt och stå i proportion till nyttan för att accepteras i ett demokratiskt samhälle. Att systematiskt skanna stora mängder individdata genom breda ändamålsbestämmelser för att hitta avvikelser riskerar att bli oproportionerligt. Risken finns att genomförandet av utredningens förslag, om skyddsmekanismerna inte blir tillräckligt tydliga och verkningsfulla, leder till en ordning där enskilda upplever sig stå under en ständig digital granskning.

Ann-Kristin Sandberg
Intressepolitisk sakkunnig